Η προσχώρηση του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως στη γραμμή της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στις απαρχές του Ψυχρού Πολέμου

Άρθρο του ιερέα Παύλου Γερμίλοφ, διδάκτορα Ιστορίας, υφηγητή της έδρας Συστηματικής Θεολογίας και Πατρολογίας της Θεολογικής Σχολής του Ορθοδόξου Πανεπιστημίου Ανθρωπιστικών Σπουδών «Ο Άγιος Τύχων», προϊσταμένου του Εργαστηρίου Ερευνών Εκκλησιαστικών Θεσμών.

Η μεταπολεμική αντιπαράθεση των ΗΠΑ με τη Σοβιετική Ένωση δεν εξελισσόταν μόνον στο πολιτικό, οικονομικό και ιδεολογικό πεδίο. Κατά την εκπόνηση της πολύπλευρης στρατηγικής ανάσχεσης της «σοβιετικής απειλής» οι ΗΠΑ έδιναν μεγάλη προσοχή στον θρησκευτικό παράγοντα, επιδιώκοντας να αποδώσουν στον Ψυχρό Πόλεμο θρησκευτική διάσταση[1]. Οι Αμερικανοί ιδεολόγοι του «ψυχρού», ή όπως έλεγαν τότε του «ψυχολογικού» πολέμου κατά της Σοβιετικής Ένωσης, παρουσίαζαν τον κομμουνισμό ως μια επιθετική ψευδοθρησκευτική διδασκαλία, στην οποία έπρεπε να αντιπαραβληθεί «η ηθική παγκόσμια τάξη» και «η γνήσια πίστη»[2]. Σε ένα από τα πιο σημαντικά έγγραφα της εποχής – την έκθεση με τίτλο «Οι σκοποί και τα σχέδια των Ηνωμένων Πολιτειών στο πεδίο της εθνικής ασφάλειας» που συντάχθηκε τον Απρίλιο του 1950 (NSC 68) – επισημαίνετο ότι η Σοβιετική Ένωση κινείται «με μια νέα φανατική πίστη, αντιθετική προς την δική μας» (new fanatic

faith, antithetical to our own)[3], «μια νέα καθολική πίστη» (new universal faith), εν ονόματι της οποίας είναι έτοιμη να ηγηθεί της «διεθνούς σταυροφορίας» (international crusade)[4]. Τον ίδιο χρόνο ο πρόεδρος των ΗΠΑ Χ. Τρούμαν στο χριστουγεννιάτικο μήνυμα προς το έθνος έλεγε:

«Είμαστε όλοι ενωμένοι στον αγώνα κατά της κομμουνιστικής τυραννίας. Ο κομμουνισμός είναι άθεος. Η δημοκρατία δε αποτελεί καρπό της πίστεως, της πίστεως στον εαυτό σου, της πίστεως στους πλησίον σου, της πίστεως στον Θεό. Το ισχυρότερο όπλο της δημοκρατίας δεν είναι τα κανόνια, τα τανκς ή οι βόμβες, αλλά η πίστη. Η πίστη στην αδελφοσύνη και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου υπό τον Θεό»[5]. Στην επίσημη ρητορική εκείνης της εποχής μονίμως τονιζόταν ότι ο Ψυχρός Πόλεμος δεν ήταν «απλώς μια αντιπαράθεση δύο εθνών με αντίθετα οικονομικά και πολιτικά συστήματα, αλλά η αντιπαράθεση δύο θρησκειών»[6].

Το Συμβούλιο Ψυχολογικής Στρατηγικής (Psychological Strategy Board), που συγκροτήθηκε το 1952 από τη διοίκηση Τρούμαν, επεσήμαινε ότι «οι δυνατότητες της θρησκείας ως μέσου στον αγώνα κατά του κομμουνισμού είναι απλώς κολοσσιαίες... Στην προσπάθεια να χρησιμοποιηθεί η θρησκεία ως εργαλείο του Ψυχρού Πολέμου καθολικός μας σκοπός πρέπει να καταστεί η συνδρομή στην πνευματική εξυγίανση του κόσμου, διότι για τον πνευματικά υγιή κόσμο ο κομμουνισμός δεν είναι απειλητικός»[7]. Η υλοποίηση αυτού του προγράμματος άρχισε από τις Ηνωμένες Πολιτείες[8]. Στις 6 Μαρτίου 1946 ο Τρούμαν μίλησε στο Ομοσπονδιακό Συμβούλιο των Εκκλησιών του Χριστού, όπου εξέφρασε την ανάγκη της «πνευματικής αφύπνισης»:

Εάν ο πολιτισμένος κόσμος όπως τον γνωρίζουμε σήμερα πρόκειται να επιβιώσει, η γιγαντιαία δύναμη, την οποία απέκτησε ο άνθρωπος μέσω της ατομικής ενεργείας, πρέπει να συμπληρωθεί με μια πνευματική ισχύ ακόμη μεγαλύτερης κλίμακας. Ολόκληρη η ανθρωπότητα αυτή τη στιγμή ευρίσκεται στα πρόθυρα της καταστροφής ή στις απαρχές μιας μέγιστης εποχής στην ιστορία. Θα προτιμούσα να δω αυτή τη μεγάλη εποχή. Μόνον τα υψηλά ηθικά πρότυπα μπορούν να αποκτήσουν τον έλεγχο αυτής της νέας δύναμης του σύμπαντος και να την αναπτύξουν για το κοινό καλό... Η Προτεσταντική Εκκλησία, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και η Ιουδαϊκή Συναγωγή, αφού ενωθούν μαζί στην αμερικανική ενότητα της αδελφοσύνης, πρέπει να παρέχουν τις δυνάμεις κρούσεως για να επιτευχθεί αυτή η ηθική και πνευματική αφύπνιση (moral and spiritual awakening)[9].

Όμως ο Τρούμαν δεν περιόριζε το πρόγραμμά του στο πλαίσιο μόνον της αμερικανικής κοινωνίας. Καθ' όλη τη διάρκεια της προεδρικής του θητείας ασχολήθηκε με την οικοδόμηση ενός διεθνούς θρησκευτικού μετώπου για να πολεμήσει τον κομμουνισμό[10]. Ο Αμερικανός πρόεδρος πίστευε βαθιά στη δυνατότητα της συσπείρωσης όλων των θρησκειών του κόσμου στη βάση κοινών ηθικών αξιών ενώπιον της αθεϊστικής απειλής. Το 1951 απευθυνόμενος στους Αμερικανούς πιστούς ο Τρούμαν έλεγε:

Σε αυτή την κρίσιμη στιγμή για την ανθρώπινη ιστορία όλοι οι άνθρωποι, οι οποίοι πρεσβεύουν την πίστη στον Θεό, πρέπει να ενωθούν ζητώντας τη βοήθεια και την καθοδήγησή Του. Χρειάζεται να παραμερίσουμε τις διαφορές μας και να κινηθούμε μαζί τώρα, διότι ουδέποτε οι διαφορές μας δεν

έμοιαζαν τόσο δευτερεύουσες και ασήμαντες, όπως ενώπιον αυτής της απειλής, την οποία αντιμετωπίζουμε σήμερα... Δεν κινδυνεύει μόνον η μία ή η άλλη Εκκλησία. Δεν είναι απλώς ότι απειλείται το ένα ή το άλλο πιστεύω. Όλες οι εκκλησίες και όλα τα πιστεύω τελούν υπό απειλή. Διακυβεύεται το ίδιο το μέλλον του Λόγου του Θεού, της διδασκαλίας, που έφθασε μέχρι τις μέρες μας από την εποχή των προφητών και της ζωής του Ιησού. Παρ' όλους τους φραγμούς, που διαχωρίζουν τις διάφορες Εκκλησίες, υπάρχει μια κοινή σχέση αδελφοσύνης, που αποτελεί το θεμέλιο όλων. Οφείλουμε να εξακολουθήσουμε την προσπάθεια να βρεθούν εκείνοι οι κοινοί δεσμοί και να έλθουν οι Εκκλησίες κοντά, σε μια μεγαλύτερη ένωση, σε μια σταυροφορία στο όνομα της ειρήνης. Και είθε ο Θεός να ενώσει τις Εκκλησίες και τον ελεύθερο κόσμο ώστε να φέρει την ειρήνη στην εποχή μας[11].

Αργότερα ο Τρούμαν μοιράστηκε τις αναμνήσεις του:

Η ιδέα, που, όπως μου φαινόταν πάντοτε, άξιζε να υλοποιηθεί, συνίστατο στο να φέρουμε τους ηγέτες και τους ακόλουθους των βασικών παγκοσμίων θρησκειών σε μια έμπρακτη συνεργασία. Εάν καταφέρναμε να οικοδομήσουμε ένα τέτοιο κοινό θρησκευτικό – ηθικό μέτωπο, θα είχαμε στη διάθεσή μας μια ζωτική δύναμη για την εξάπλωση της ειρήνης ανά την υφήλιο. Οι μικρές, ακόμη και οι σημαντικές αποκλίσεις ως προς το πώς, κατά τη γνώμη μας, οφείλουμε να λατρεύουμε τον Θεό, δεν μου φαίνονταν τόσο ουσιώδεις ενώπιον του επιθετικού εχθρού, ο οποίος απειλούσε να εξαφανίσει την ελευθερία του θρησκεύεσθαι και άλλες εκδηλώσεις της ελευθερίας του ατόμου. Το 1948 ως πρόεδρος προσπάθησα να ωθήσω τους παγκόσμιους θρησκευτικούς ηγέτες σε μία τέτοια κίνηση. Έστειλα τον Μάιρον Τσ. Τέιλορ, τον οποίο είχα προηγουμένως ορίσει εκ νέου ως προσωπικό προεδρικό εκπρόσωπο στο Βατικανό, με ειδική αποστολή στον Πάπα Πίο ΙΒ΄, προκειμένου να του παρουσιάσει τις σκέψεις μου επί του θέματος. Είχα κατ' ιδίαν ανταλλαγή απόψεων με προτεστάντες ιεράρχες, μεταξύ των οποίων ο επίσκοπος Γ. Μπρόμλι Όξναμ και ο Δρ. Σάμουελ Μακρέα Κάβερτ. Συζήτησα με μερικούς σπουδαίους Ιουδαίους ηγέτες, επίσης είχα επαφές με πνευματικές αυθεντίες του ισλαμικού κόσμου. Αναζητούσα δυνατότητες να εδραιώσω σχέσεις με ηγέτες άλλων δογμάτων, συμπεριλαμβανομένου του Δαλάι Λάμα του Θιβέτ[12].

Στον προαναφερθέντα Μάιρον Τέιλορ, επίσημο εκπρόσωπο του προέδρου των ΗΠΑ στο Βατικανό, ανατέθηκε ακριβώς η υλοποίηση αυτού του σχεδίου[13]. Η «αποστολή» του διατυπώθηκε ως εξής

Σε αυτή την κρίσιμη στιγμή της ιστορίας ο μαρξισμός από όλες τις κατευθύνσεις συμπιέζει τον χριστιανισμό, ενώ ταυτοχρόνως ο χριστιανικός κόσμος είναι δυστυχώς ιδιαιτέρως διχασμένος... Η επανένωση του χριστιανισμού είναι σήμερα απίθανο να καταστεί δυνατή εξαιτίας δογματικών και λατρευτικών διαφορών, αλλά πρέπει να καταστεί κατανοητό στους ηγέτες των χριστιανικών Εκκλησιών ότι ολόκληρη η χριστιανοσύνη εν γένει δέχεται επίθεση από τον μαρξισμό και ότι όχι για κάποιον άλλο λόγο, αλλά απλώς για να προστατεύσουν τον εαυτό τους, πρέπει να ενωθούν οι χριστιανικές Εκκλησίες για να πολεμήσουν τους «βαρβάρους πλησίον των πυλών μας» και, αλλοίμονο, μπορούμε ήδη να πούμε «εντός των πυλών». Ενωμένες θα καταφέρουν να αντέξουν. Διχασμένες είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα πέσουν. Βασικός σκοπός της αποστολής του κυρίου Τέιλορ, προσωπικού εκπροσώπου του προέδρου, είναι να εμφυσήσει τα αναφερθέντα ανωτέρω στους χριστιανούς ηγέτες πρωτίστως της Δυτικής και Νότιας Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της

Κωνσταντινουπόλεως, έδρας του Οικουμενικού Πατριάρχη, και της Ελλάδος, και να παρατάξει τις χριστιανικές δυνάμεις για τον πόλεμο κατά του μπολσεβικισμού.[14]

Στην επιστολή προς τον πρέσβη της Μεγάλης Βρετανίας στις ΗΠΑ Ε. Βουντ ο Τέιλορ περιέγραψε την αποστολή του πιο συγκεκριμένα: «Να παρακινήσει όλες τις ομολογίες σε θρησκευτική ενότητα στην υπόθεση της αντιστάσεως στην προπαγάνδα και τις επιτυχίες του κομμουνισμού, ιδίως στη Ρωσία»[15].

Φυσικός σύμμαχος των ΗΠΑ κατέστη το Βατικανό, το οποίο έως τότε αποτελούσε θρησκευτικό κέντρο αντιπαράθεσης στη σοβιετική πολιτική[16]. Με τη διαμεσολάβηση του Τέιλορ ο Τρούμαν διαβιβάζει επιστολή στον Πάπα Πίο ΙΒ΄, όπου γράφει: «Συμμερίζομαι τον φόβο Σας εξαιτίας της απειλής για τον χριστιανικό πολιτισμό. Όλοι όσοι τιμούν τους χριστιανικούς και δημοκρατικούς θεσμούς, οφείλουν να ενωθούν κατά του κοινού εχθρού. Και αυτός ο εχθρός είναι η Σοβιετική Ένωση, η οποία επιχειρεί να αντικαταστήσει την Αποκάλυψη με τη μαρξιστική διδασκαλία για τον άθεο κομμουνισμό»[17]. Η επιδίωξη του Τρούμαν να προσελκύσει προς το μέρος του το Βατικανό υποστήριξε και ο Τσόρτσιλ, ο οποίος εξ αυτής της αφορμής είπε στον Τέιλορ: «Είμαι με τον Πάπα... Στον αγώνα κατά του κομμουνισμού είμαι αλληλέγγυος μαζί του... Είναι πολύ συνεπής στις εκφράσεις του κατά του κομμουνισμού... Θαυμάζω βαθύτατα τον Πάπα»[18]. Σύντομα εντάσσεται στην ιδέα ενός διεθνούς θρησκευτικού μετώπου και το βρετανικό ΥΠΕΞ:

Επήλθε επιτέλους η στιγμή να επιστρατεύσουμε τις πνευματικές δυνάμεις προς υπεράσπιση της κοινής ιδέας της Δυτικής Ενώσεως με την πλέον ευρύτερη έννοια της λέξεως. Η ελευθερία του προσώπου είναι συνδεδεμένη τόσο στενά με την ελευθερία του θρησκεύεσθαι και τις κοινές πνευματικές αξίες ώστε όλες οι μεγάλες θρησκείες: ο χριστιανισμός, το ισλάμ, ο βουδισμός κ.ο.κ. μπορούν να ενωθούν σε αυτό το επίπεδο σε αντιπαράθεση με τον κομμουνισμό. Άλλωστε, προτού προσπαθήσουμε να οργανώσουμε το ισλάμ και τον βουδισμό, έχει θεμελιώδη σημασία να πετύχουμε ορισμένη ενότητα μεταξύ των χριστιανικών Εκκλησιών... Σε αυτή την κρίσιμη στιγμή οφείλουμε να καταβάλουμε περαιτέρω προσπάθειες ώστε να συσπειρωθούν όλες οι χριστιανικές Εκκλησίες γύρω από την ιδέα της προστασίας της θρησκείας, της ειρήνης, της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης[19].

Κατά την οικοδόμηση του αντισοβιετικού θρησκευτικού μετώπου ο Τρούμαν αναθέτει στον Τέιλορ να προσελκύσει με το μέρος του τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. Εκείνη τη στιγμή οι αμερικανικές Αρχές είχαν ήδη αρνητική εμπειρία από την επικοινωνία με εκπροσώπους του Πατριαρχείου στην Τουρκία. Το 1945 Αμερικανοί διπλωμάτες προσπάθησαν να συνάψουν επαφές με επιμέρους ιεράρχες και ειδικότερα με το μέλος της Συνόδου, που είχε τη μεγαλύτερη επιρροή, τον μητροπολίτη Μάξιμο Βαπορτζή. Ο μελλοντικός Πατριάρχης Μάξιμος απέρριψε τότε τις προτάσεις για ενδεχόμενη υποστήριξη από πλευράς ΗΠΑ, εξηγώντας τη θέση του λέγοντας ότι «οποιαδήποτε ανάμειξη θα οδηγήσει απλώς στο να υποστούν για άλλη μια φορά οι Έλληνες διώξεις από τους Τούρκους»[20]. Από την άλλη, η κυβέρνηση των ΗΠΑ και ο Χ. Τρούμαν προσωπικά είχαν συνάψει αγαθές σχέσεις με τον επικεφαλής της Ελληνορθόδοξης Αρχιεπισκοπής Αμερικής του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, αρχιεπίσκοπο Αθηναγόρα Σπύρου, ο οποίος επεδίωκε αυτοπροσώπως με ζέση στενές επαφές με την κρατική διοίκηση.

Το υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ από τις αρχές της δεκαετίας του 1940 παρακολουθούσε επισταμένως την κατάσταση στον ορθόδοξο κόσμο και μέσω της πρεσβείας του στην Τουρκία την κατάσταση στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Ο Τέιλορ απευθύνεται στον Αμερικανό πρέσβη στην Άγκυρα Ε. Ουίλσον για συμβουλές ως προς την υλοποίηση της αποστολής του. Στην από 16ης Απριλίου 1948 επιστολή του ο Τέιλορ γράφει:

Αγαπητέ κύριε Πρέσβη. Θα μπορούσατε ενδεχομένως να έχετε σε κάποιο βαθμό εκπλαγεί από το τηλεγράφημά μου, αλλά αυτό ήταν αποτέλεσμα λίαν εμπιστευτικών οδηγιών, που έλαβα την περασμένη χρονιά και ειδικότερα κατά την τελευταία εβδομάδα της παραμονής μου στην Ουάσιγκτον, η ουσία των οποίων αφορά στην οργάνωση του ταξιδιού, που περιγράφηκε στο πρώτο μου τηλεγράφημα. Όταν αναχωρούσα από την οικία μου δεν ήταν ακόμη κατανοητό ούτε ότι θα αποδειχθεί αναπόφευκτη η παραίτηση του προσώπου, που συζητούσαμε, αλλά ούτε και το ότι διάδοχός του θα μπορούσε να εκλεγεί ο εκπρόσωπος της Εκκλησίας αυτής στην Αμερική. Με τον τελευταίο είχα συνομιλήσει την παραμονή της αναχώρησής μου και καθόσον μου παρουσίασε εξαντλητικές πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση γενικότερα, φρονώ ότι και ο ίδιος δεν έκρινε απαραίτητο να προχωρήσει σε εσπευσμένες ενέργειές αυτή τη στιγμή… Το πρόβλημα περί του οποίου γίνεται λόγος, παρουσιάζει αυξημένο ενδιαφέρον προσωπικά για τον πρόεδρο και θα είμαι βαθιά ευγνώμων σε Σας, εάν θα μπορούσατε να μου παρουσιάσετε τώρα και εφεξής, στην περίπτωση που προκύψουν κάποιες νέες εξελίξεις, αναλυτική περιγραφή της καταστάσεως, προκειμένου με τη σειρά μου να μπορέσω να τη μεταβιβάσω στον πρόεδρο Τρούμαν[21].

Απαντώντας σε αυτή την επιστολή ο Ουίλσον αναφέρει:

Όταν ο Πατριάρχης Μάξιμος εξελέγη το 1946, οι παρατηρητές ήταν πλήρεις ελπίδων ότι θα κατάφερνε να εξυψώσει το φθίνον κύρος του Φαναρίου, καθότι, όπως φαινόταν, διέθετε δυναμικά προσωπικά χαρακτηριστικά και έχαιρε άκρας υγείας. Ωστόσο αυτές οι ελπίδες διαψεύσθηκαν, διότι αμέσως μετά την εκλογή του ο Πατριάρχης έπαθε νευρικό κλονισμό από τον οποίο δεν κατάφερε ποτέ να συνέλθει. Τουναντίον, η κατάστασή του άρχισε να επιδεινώνεται και αυτή τη στιγμή δεν είναι πλέον σε θέση να έχει οποιαδήποτε πραγματική συμμετοχή στις εκκλησιαστικές υποθέσεις. Τώρα, κατέστη πλέον προφανές, ότι ο Μάξιμος δεν θα κατορθώσει να είναι στο εξής Οικουμενικός Πατριάρχης. Το περίπλοκο ζήτημα της διαδοχής του εξελίχθηκε σε μια μακρά σειρά βυζαντινών ραδιουργιών στην πλέον περίτεχνη μορφή τους. Εκτός από ορισμένους μητροπολίτες στην Κωνσταντινούπολη, οι οποίοι επιθυμούν να καταλάβουν τη θέση του Πατριάρχη, άλλοι υποψήφιοι είναι ο αρχιεπίσκοπος Νέας Υόρκης Αθηναγόρας, ο αρχιεπίσκοπος Γερμανός στο Λονδίνο και ο αρχιεπίσκοπος Χρύσανθος στην Αθήνα. Εξ αυτών ξεχωρίζει ιδιαιτέρως ο Αθηναγόρας, Αμερικανός πολίτης και σύμφωνα με τα θρυλούμενα άνθρωπος δυναμικός και ταλαντούχος… Την προηγούμενη χρονιά η τουρκική κυβέρνηση έδωσε στον Αθηναγόρα και την εδώ ελληνική πρεσβεία να καταλάβουν ότι δεν θα προβάλουν αντιρρήσεις σε περίπτωση εκλογής του Αθηναγόρα ως Πατριάρχη. Σύντομα και η πρεσβεία της Ελλάδος και προφανώς η ελληνική κυβέρνηση πείσθηκαν ότι ουδείς από τους επιτόπιους μητροπολίτες δεν διέθετε τέτοιες ικανότητες, κύρος και ισχυρό χαρακτήρα, που θα μπορούσαν να αναχαιτίσουν τη διαδικασία εσωτερικής αποσύνθεσης, η οποία σταδιακά αποδυναμώνει το Φανάρι και ότι ο Αθηναγόρας είναι ο πλέον κατάλληλος άνθρωπος για να φέρει νέο αίμα στο Πατριαρχείο και να αποκαταστήσει το κύρος του… Εξ όσων

αντιλαμβανόμαστε η ελληνική κυβέρνηση τώρα υποστηρίζει πλήρως την υποψηφιότητα Αθηναγόρα... Δεν ήταν τόσο εύκολο να διευθετηθεί το ζήτημα των επιτοπίων μητροπολιτών. Διάφοροι κληρικοί στην Κωνσταντινούπολη ηγούνται σε ίντριγκες στον κύκλο τους για να εξασφαλίσουν αρκετές ψήφους στη Σύνοδο κατά την εκλογή Πατριάρχη, και μοιάζει ότι εάν οι εκλογές διενεργηθούν τώρα ο Αθηναγόρας δεν θα λάβει την απαραίτητη πλειονοψηφία. Καθόσον η ελληνική κυβέρνηση και η εδώ ελληνική πρεσβεία είναι πεπεισμένες ότι χρειάζεται ακριβώς ο Αθηναγόρας για να εξυψώσει το κύρος του Φαναρίου και εφόσον η υποψηφιότητά του ενεκρίθη από τις τουρκικές Αρχές, ο Έλληνας πρέσβης επέμεινε ώστε η εκλογή Πατριάρχη να αναβληθεί έως ότου εξασφαλισθεί η νίκη Αθηναγόρα... Η εκλογή μιας ισχυρής προσωπικότητας ως επικεφαλής του Οικουμενικού Πατριαρχείου βεβαίως αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω των προσπαθειών, που καταβάλλει ο Πατριάρχης Μόσχας Αλέξιος να εξυψώσει το προσωπικό του κύρος και την επιρροή σε βάρος του κύρους του Οικουμενικού Πατριάρχη[22].

Στις 25 Μαΐου της ίδιας χρονιάς ο Τέιλορ απαντά στον πρέσβη το εξής:

Το παρόν θέμα προσλαμβάνει φυσικά ουσιώδη σημασία αυτή τη στιγμή λόγω των προσπαθειών, που κατέβαλλε νωρίτερα και συνεχίζει να καταβάλλει η Ρωσία για να επικρατήσει στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Πολύ μεγάλο ενδιαφέρον αποδίδεται σε αυτό το ζήτημα και εδώ σε μας και στο εξωτερικό. Ίσως θα σας ενδιέφερε να μάθετε ότι πριν εγκαταλείψει την Αμερική ο αρχιεπίσκοπος Αθηναγόρας με επισκέφθηκε αρκετές φορές στην οικία μου και ότι ήδη κατά το προηγούμενο ταξίδι μου στη Ρώμη το καλοκαίρι του 1947 ο πρόεδρος Τρούμαν προσπαθούσε να με πείσει να μεταβώ εν συνεχεία στην Αθήνα και την Κωνσταντινούπολη, προκειμένου να αφουγκρασθώ την κατάσταση στην Ορθόδοξη Εκκλησία[23].

Ο Ουίλσον με τη σειρά του γράφει απαντώντας στις 16 Ιουνίου:

Αντιλαμβάνομαι πλήρως τη σπουδαιότητα του ζητήματος των σοβιετικών προσπαθειών να χρησιμοποιήσουν τις Ορθόδοξες Εκκλησίες με σκοπό την προπαγάνδα και την επίλυση πολιτικών στοχεύσεων. Ήδη προ πολλού διαθέτουμε εδώ σαφείς ενδείξεις για τις προσπάθειες των Σοβιετικών προς αυτή την κατεύθυνση. Ελπίζω ότι η διαμορφωθείσα στο Φανάρι όχι εύκολη κατάσταση, η οποία οφείλεται στη σοβαρή ασθένεια του Πατριάρχη και τις δυσχέρειες της εκλογής ενός ισχυρού και δυναμικού διαδόχου, θα διευθετηθεί κατά το αμέσως προσεχές διάστημα... Συμφωνώ μαζί Σας ότι λόγω της διαμορφωθείσης καταστάσεως δεν είναι η παρούσα η καταλληλότερη στιγμή για τη συνάντησή Σας με τον Πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη. Αλλά μόλις εκλεγεί και αναλάβει ο νέος Πατριάρχης ελπίζω ότι θα βρείτε τη δυνατότητα να πραγματοποιήσετε αυτή την επίσκεψη και να υλοποιήσετε την αποστολή, που Σας έχει εμπιστευθεί ο πρόεδρος[24].

Την άνοιξη του 1948 ο Τέιλορ συναντιέται στη Ρώμη με τον υπουργό Εξωτερικών του Βατικανού μονσενιόρ Ντομενίκο Ταρντίνι. Κατά τη διάρκεια της συνομιλίας, που πραγματοποιήθηκε «με εντολή της Αυτού Αγιότητος (σ.σ. του Πάπα της Ρώμης)» συζητήθηκαν: 1) η κατάσταση της

ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, 2) η δράση του Πατριαρχείου Μόσχας, 3) η εκλογή διαδόχου του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Μαξίμου. Στο τέλος της συναντήσεως ο μονσενιόρ Ταρντίνι διαβεβαίωσε ότι «το Βατικανό θα χαρεί να βοηθήσει τόσο με πληροφορίες, όσο και με οποιοδήποτε άλλο τρόπο και προς επιβεβαίωση της εν λόγω υποσχέσεως μού ενεχείρισε εισήγηση με τίτλο

«Η Ορθόδοξη Εκκλησία και η σημερινή της θέση στη διεθνή πολιτική»[25]. Στην εισήγηση ειδικότερα αναφερόταν ότι το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως «σε μεγάλο βαθμό απώλεσε το κύρος του»: «Ο νυν Πατριάρχης Μάξιμος Ε΄ είναι άτομο με αναπηρία (υπήρξαν συζητήσεις να αποφασιστεί ο εγκλεισμός του σε ψυχιατρείο). Τώρα κυκλοφορούν φήμες περί παραιτήσεώς του και θα είχε παραιτηθεί προ πολλού εάν ελάμβανε τη σχετική άδεια από την ελληνική κυβέρνηση. Τώρα, που σχεδόν με πλήρη πεποίθηση μπορούμε να πούμε ότι ο αρχιεπίσκοπος Αμερικής Αθηναγόρας, μια ισχυρή προσωπικότητα εχθρικά διακείμενη έναντι της ΕΣΣΔ και υπάρχουν λόγοι να εκτιμήσουμε ότι εφόσον πρόκειται για αποδεκτή υποψηφιότητα για τις κυβερνήσεις Ουάσιγκτον, Αθήνας και Αγκύρας θα εκλεγεί Πατριάρχης, η παραίτηση του Μαξίμου Ε΄ προβάλλει απολύτως αληθοφανής»[26].

Στις 6 Μαΐου 1948 ο Τέιλορ συναντάται στο Παρίσι με τον παπικό νούντσιο μονσενιόρ Ρονκάλι, τον μελλοντικό Πάπα Ιωάννη ΚΓ΄ και συζητά ειδικότερα την κατάσταση στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Στα πρακτικά της συνάντησης επισημάνθηκε:

Ο μονσενιόρ Ρονκάλι θεωρεί ότι στην Ορθόδοξη Εκκλησία οι Ρώσοι απέκτησαν ένα εξαιρετικά τρομερό όπλο, το οποίο χρησιμοποιούν με αξιοζήλευτη δεξιοτεχνία τόσο στη Δύση, όσο και στη Μέση Ανατολή. Εννοείται ότι πάραυτα έθεσαν υπό τον έλεγχό τους τα Πατριαρχεία από εκείνη την πλευρά του σιδηρού παραπετάσματος και επιχείρησαν να διεισδύσουν στην Ιερά Σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη (η οποία επέδειξε αξιοπρεπή αντίσταση στην πίεσή τους), σε επιμέρους ομάδες ορθοδόξων στην Ελλάδα (σ.σ. προφανώς εννοεί τους παλαιοημερολογίτες) και σε ορθοδόξους κύκλους σε όλη την Ανατολική Μεσόγειο. Ο κ. Τέιλορ υπενθύμισε ότι το 1947 είχε ρωτήσει τον μονσενιόρ Ρονκάλι εάν θεωρούσε χρονικά κατάλληλη τη μετάβασή του στην Κωνσταντινούπολη και την Αθήνα. Τότε ο νούντσιος τον συμβούλευσε να μην μεταβεί εκεί. Ο Τέιλορ ενδιαφέρθηκε να μάθει ποιες θα είναι οι συστάσεις αυτή τη φορά. Ο νούντσιος απάντησε ότι αυτή τη φορά επιμένει ιδιαιτέρως να μην επιχειρηθεί παρόμοιο ταξίδι. Ο «αμερικανικός ιμπεριαλισμός» έχει καταστεί κεντρικό θέμα της ρωσικής προπαγάνδας. Πολλοί αγαθοί άνθρωποι παρασύρονται από αυτή την προπαγάνδα. Η έλευση του κου Τέιλορ στην Αθήνα και την Κωνσταντινούπολη θα διογκωθεί υπερβολικά από τον Τύπο και αδιαμφισβήτητα θα αντιμετωπιστεί ως πράξη πολιτικής πίεσης. Φρονιμότερο θα είναι να εδραιωθούν εφεξής με προσοχή οι αμερικανικές θέσεις στην Ιερά Σύνοδο και στους Έλληνες επισκόπους και να τοποθετηθεί ο Αθηναγόρας πατριάρχης στην Κωνσταντινούπολη με όσο το δυνατόν λιγότερες τυμπανοκρουσίες (with as little fanfare as possible). Εξαιρετικά χρήσιμος σε αυτό το πλαίσιο θα είναι ο αρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας και ιδιαιτέρως ο στρατιωτικός ιερέας της βρετανικής Πρεσβείας στην Τουρκία. Η Αγγλικανική Εκκλησία έχει ιδιαίτερα στενές επαφές με το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και αυτό το δεδομένο πρέπει να αξιοποιηθεί πλήρως. Η έλευση του προσωπικού εκπροσώπου του προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών, η οποία θα προσελκύσει αυξημένη προσοχή, θα οδηγήσει στο αντίθετο αποτέλεσμα και θα λειτουργήσει προς όφελος των Ρώσων[27].

Στις 22 Μαΐου τελικά ο Τέιλορ στέλνει επιστολή στον Πάπα Πίο ΙΒ΄, όπου επιβεβαιώνει ότι η εκλογή του αρχιεπισκόπου Αθηναγόρα στον πατριαρχικό θώκο θα είναι «η πλέον επιθυμητή απόφαση»[28]. Όλα σχεδόν ήταν έτοιμα για την εκθρόνιση του Πατριάρχη Μαξίμου. Η δημόσια εκστρατεία για την υποστήριξη του επικεφαλής της ελληνικής Εκκλησίας στην Αμερική διεξαγόταν μέχρι εκείνη τη στιγμή ήδη περισσότερο από ένα χρόνο. Από το 1947 κιόλας οι εφημερίδες άρχισαν να γράφουν για τη σύντομη παραίτηση του Μαξίμου και για το ότι πιθανός διάδοχός του θα αναδειχθεί ο αρχιεπίσκοπος Αθηναγόρας[29]. Τον Μάιο του 1948 αναφέρονταν στην επικείμενη εκλογή του Αθηναγόρα, η οποία θα συμβεί το φθινόπωρο, όπως σε ένα ουσιαστικά αποφασισμένο ζήτημα[30]. Πολλά εξαρτώνταν από τη θέση της ελληνικής κυβερνήσεως, η οποία επιθυμούσε αρχικώς να δει στον πατριαρχικό θώκο τον δικό της υποψήφιο, τον πρώην αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρύσανθο Φιλιππίδη, όμως έγινε κατορθωτό να πεισθούν οι Έλληνες ότι είναι ανάγκη να δοθεί προτεραιότητα στην υποψηφιότητα του Αθηναγόρα. Δυσκολότερο εμπόδιο αποδείχθηκε απρόσμενα η θέση των μητροπολιτών στο Φανάρι, πολλοί εκ των οποίων μη επιθυμώντας να εκλεγεί πατριάρχης ένας «διορισμένος από Τούρκους και Αμερικανούς»[31], προέβαλαν ως βασικό υποψήφιο για Πατριάρχη τον μητροπολίτη Δέρκων Ιωακείμ Πελεκάνο. Διατύπωναν τη θέση τους εντελώς απλά: «Λαμβάνοντας σήμερα Πατριάρχη από τη Νέα Υόρκη, αύριο θα τον λάβουν από τη Μόσχα»[32]. Στην κατάσταση χρειάστηκε να αναμειχθεί η ελληνική και η τουρκική κυβέρνηση, οι οποίες απαίτησαν τελεσιγραφικά από το Φανάρι να εκλεγεί Πατριάρχης ο Αθηναγόρας[33]. Μετά από αρκετούς μήνες δύσκολων συνομιλιών και απειλών, οι ελληνικές Αρχές τελικά κατάφεραν να πείσουν τον Πατριάρχη Μάξιμο να παραιτηθεί, αφού του υποσχέθηκαν ως αντάλλαγμα τον θρόνο της Εφέσου, υψηλό μισθό και εξοχικό. Αφού διευθετήθηκαν όλα τα ζητήματα, στις 18 Οκτωβρίου 1948 ο Πατριάρχης Μάξιμος υπέγραψε την παραίτησή του και την 1η Νοεμβρίου η Σύνοδος εξέλεξε στη θέση του τον αρχιεπίσκοπο Βορείου και Νοτίου Αμερικής Αθηναγόρα.

Η έκβαση των εκλογών, των οποίων το αποτέλεσμα προκαθορίσθηκε από την λεπτομερή διετή προπαρασκευή στο ανώτατο πολιτικό επίπεδο, αποτέλεσε για τον Αθηναγόρα «τεράστια έκπληξη» («great surprise»), τουλάχιστον έτσι δήλωσε στον Τύπο[34]. Εννοείται ότι η πλήρωση του «Οικουμενικού» θρόνου από έναν «Αμερικανό πολίτη» αμέσως προσέλαβε πολιτική σημασία. Η τουρκική εφημερίδα «Ουλούς» έγραψε στις 5 Νοεμβρίου 1948 ότι η εκλογή Αθηναγόρα «σημαίνει τη νίκη της ελεύθερης ορθοδοξίας επί του μπολσεβικισμού και την ήττα των μοσχοβίτικων ραδιουργιών». «Αυτή η εκλογή είναι η ήττα της πολιτικής των μπολσεβίκων»[35]. Αργότερα, στις 29 Ιανουαρίου 1949 η ίδια η εφημερίδα ανακοίνωνε ότι η μορφή του νέου Πατριάρχη αποτελεί εγγύηση ότι «από σήμερα η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία θα χαίρει προστασίας από κάθε εξωτερική επιρροή»[36]. Στον αμερικανικό Τύπο τόνιζαν: «Ο Αθηναγόρας εξελέγη χάρη στις δημοκρατικές του απόψεις, τις οποίες διαμόρφωσε κατά τη διάρκεια της ζωής του στις Ηνωμένες Πολιτείες... Κατά τα λεγόμενα των βοηθών του "ως χριστιανός ηγέτης τάσσεται κατά του κομμουνισμού και κάθε κράτους, που υποστηρίζει τον κομμουνισμό"... Ερωτηθείς για το μελλοντικό του πρόγραμμα απάντησε ότι στα 18 χρόνια της παραμονής του εδώ τασσόταν υπέρ της κυβερνήσεως των Ηνωμένων Πολιτειών και των αμερικανικών ιδεωδών και ότι θα εξακολουθήσει "να πράττει το ίδιο και μετά την επιστροφή στην πατρίδα του"»[37]. Ο Αθηναγόρας «ο οποίος είναι γνωστός για την αρνητική του θέση έναντι του κομμουνισμού (as anti-Communist), αρνήθηκε να σχολιάσει πληροφορίες ότι ακριβώς αυτός ήταν η βασική αιτία της εκλογής του. Κατά τα λεγόμενά του θα ήθελε περισσότερο να είναι γνωστός ως άνθρωπος της Εκκλησίας, ο οποίος "δεν καταλαβαίνει τίποτε στην πολιτική και δεν επιθυμεί να αναμιγνύεται στην πολιτική, εκτός εάν να πράττει παν το δυνατόν για την εξάπλωση της ειρήνης στη Γη"». Παραλλήλως ο νεοεκλεγείς Πατριάρχης δήλωσε: «Θα προωθώ πάντοτε την Αμερική και τα αμερικανικά συμφέροντα, θα ζω με τα αμερικανικά ιδεώδη και θα τα κηρύττω. Ουδέποτε θα λησμονήσω αυτή τη μεγάλη χώρα»[38].

Ο Αθηναγόρας αφίχθη στην Κωνσταντινούπολη στις 26 Ιανουαρίου 1949 με ειδικώς παραχωρηθέν σε αυτόν αεροσκάφος της αμερικανικής Πολεμικής Αεροπορίας[39] και σύντομα προχώρησε στην υλοποίηση του εκτενούς του προγράμματος[40]. Ξεκίνησε με το να συνάψει τακτικές επαφές με τις αμερικανικές διπλωματικές υπηρεσίες στην Τουρκία, οι οποίες αργότερα προσέλαβαν χαρακτήρα μόνιμων σχέσεων εργασίας. Παράλληλα με τακτικές συναντήσεις του Πατριάρχη και των ανθρώπων του περιβάλλοντός του με στελέχη του Γενικού Προξενείου των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη, οι Αμερικανοί διπλωμάτες συνεχώς ενημερώνονταν από το Φανάρι για όλα τα σημαντικά γεγονότα και τις συναντήσεις του Πατριάρχη.

Τον Ιούνιο του 1949 στην Κωνσταντινούπολη τελικά καταφθάνει αυτοπροσώπως ο Μ. Τέιλορ. Αφηγούμενος τα περιστατικά της συναντήσεώς του με τον Αθηναγόρα σε επιστολή προς τον Τρούμαν ο Τέιλορ γράφει: «Εντυπωσιάσθηκα στον ύψιστο βαθμό από την πίστη του σε Σάς και στις προσπάθειες που καταβάλλετε για την οικοδόμηση και την εδραίωση στον κόσμο μιας αμοιβαίας κοινότητας μεταξύ όλων των επιμέρους θρησκευτικών ομάδων με σκοπό τη δημιουργία ενός προμαχώνα πνευματικής πίστεως κατά της αύξησης και προώθησης του κομμουνισμού και του υποχειρίου του, του αθεϊσμού»[41]. Απαντώντας ο Χ. Τρούμαν εξαίρει τον Τεΐλορ για την εδραίωση επαφών με τον Πατριάρχη Αθηναγόρα και τον επικεφαλής της Εκκλησίας της Ελλάδος αρχιεπίσκοπο Σπυρίδωνα Βλάχο: «Βλέπω ότι χάρη στις σχέσεις σας με αυτούς τους ιεράρχες στην Κωνσταντινούπολη και την Αθήνα συνάψατε επαφές, οι οποίες στο μέλλον θα αποδειχθούν πολύτιμες. Είναι ακόμη δύο οδοί, μέσω των οποίων θα μπορείτε να εργάζεσθε για την επίτευξη της ειρήνης παραλλήλως με τις προσπάθειες της Αυτού Αγιότητας στη Ρώμη και άλλων θρησκευτικών ηγετών, με τους οποίους έτυχε να συναντηθείτε από καιρό εις καιρόν»[42].

Επιμέρους ενέργειες του Πατριάρχη και ο εμφατικός «αμερικανισμός» του προκαλούσαν ορισμένη σύγχυση στους Αμερικανούς διπλωμάτες, οι οποίοι δεν ήθελαν να προβάλλουν την εμπλοκή τους στις εσωτερικές υποθέσεις του Πατριαρχείου. Συχνά αυτός ο εσκεμμένος «αμερικανισμός» του κούραζε τους συνομιλητές του και οι «διαβεβαιώσεις αγάπης προς τις Ηνωμένες Πολιτείες» χαρακτηρίζονταν από αυτούς όχι κάπως αλλιώς, παρά «εθιμικές» (customary)[43]. Φθάναμε ακόμη και μέχρι την έκφραση προβληματισμού από την υπερβολική «αγάπη» του Πατριάρχη για την Αμερική. Ο Ρ. Μακάτι, γενικός πρόξενος στην Κωνσταντινούπολη, ανέφερε στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ:

Κατά τη διάρκεια της πρώτης επίσημης επισκέψεώς μου στον Οικουμενικό Πατριάρχη Αθηναγόρα την 1η Απριλίου [1953] ο Πατριάρχης αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου του στις εκφράσεις αγάπης και θαυμασμού στις Ηνωμένες Πολιτείες και όλα εκείνα, τα οποία η χώρα μας συμβολίζει. Έφθασε μέχρι του σημείου να δηλώσει ότι ως ακρογωνιαίο λίθο της δράσεώς του ως Πατριάρχη βλέπει την προώθηση των αμερικανικών ιδεωδών. Η έκφραση του θαυμασμού του για τις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν ενίοτε τόσο υπερφίαλη, ώστε μου προκαλούσε σχεδόν σύγχυση. Δεν μπορούσα να αποχωριστώ την αίσθηση ότι εάν οι απόψεις του ως Τούρκου πολίτη διατυπώνονταν το ίδιο ανοικτά ενώπιον μη Αμερικανών, αστραπιαία θα τον βάπτιζαν ως ένα είδος επαγγελματία λομπίστα των αμερικανικών συμφερόντων (professional pro-American), η επιρροή του στην Τουρκία και μεταξύ των ορθοδόξων θα μειωνόταν αντιστοίχως και κάποιος θα αποτιμούσε τις τοποθετήσεις του ως απλή αναπαραγωγή της αμερικανικής προπαγάνδας. Εξ όσων αντιλαμβάνομαι νωρίτερα ακριβώς για αυτόν τον λόγο οι πρωτοβουλίες του έτυχαν σκεπτικιστικής αντιμετώπισης από

ορισμένους κύκλους, πράγμα για το οποίο το υπουργείο, υποθέτω, πρέπει να είναι ενήμερο. Σε σχέση με τα παραπάνω θα έτεινα στο να συστήσω να πράξουμε ό,τι περνά από το χέρι μας για να προσδώσουμε τη μέγιστη λεπτότητα στις εκφράσεις από τον Πατριάρχη των απολύτως κατανοητών φιλοαμερικανικών διαθέσεων και οι μελλοντικές μας σχέσεις με αυτόν να διαμορφωθούν με τόση διακριτικότητα, προκειμένου να αποφύγουμε την υπερβολικά στενή ταύτιση του με εμάς[44].

Ωστόσο οι Αμερικανοί διπλωμάτες αντιλαμβάνονταν κάλλιστα τις δυνατότητες, που τους παρείχε ο έλεγχος επί του Πατριαρχείου. Ένας από τους συνομιλητές του Πατριάρχη, υψηλόβαθμος Αμερικανός στρατιωτικός, μοιράστηκε την ενθουσιώδη γνώμη του για τον Πατριάρχη σε εμπιστευτικό μήνυμα προς τον υπουργό Εξωτερικών:

Ο Αθηναγόρας είναι μια αφοσιωμένη πνευματική δύναμη για την προώθηση του αμερικανισμού και της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στο κομβικό σημείο στο μεταίχμιο της Μέσης Ανατολής, της Ευρώπης και της ΕΣΣΔ. Είναι μια πνευματική γέφυρα όχι μόνον μεταξύ της χριστιανικής και της μουσουλμανικής θρησκείας, αλλά και μεταξύ του δυτικού και του ανατολικού πολιτισμού. Μεγάλη επιτυχία των Ηνωμένων Πολιτειών είναι ότι ο Πατριάρχης είναι αφοσιωμένος φίλος της Αμερικής. Η φιλία και η επιρροή του είναι μεγάλη ευκαιρία για τις ΗΠΑ και πρέπει να ενθαρρύνονται και να αξιοποιούνται. Οι Ηνωμένες Πολιτείες θα έπρεπε να παρέχουν οικονομική και ιδίως ηθική υποστήριξη στον Πατριάρχη στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Έχοντας τον Πατριάρχη στο πλευρό μας θα λάβουμε άλλη μια εκπροσώπηση των ΗΠΑ σε κάθε χώρα, όπου διαβιεί ορθόδοξη μειονότητα[45].

Ούτε ο ίδιος ο Πατριάρχης δεν έκρυβε την προθυμία του να συνεργάζεται με τις αμερικανικές Αρχές. Ακόμη πριν την εκλογή του, σύμφωνα με αναφορά του Μ. Τέιλορ, ο Αθηναγόρας «εγγυήθηκε πλήρως τη διεξαγωγή συμβατής με τα αμερικανικά συμφέροντα πολιτικής... και ιδίως την αντίσταση στις ενέργειες του Πατριαρχείου Μόσχας»[46]. Αργότερα, ήδη μετά την εκλογή του ο Αθηναγόρας σε μια κατ' ιδίαν συνομιλία με Αμερικανό στρατιωτικό άφησε να εννοηθεί ότι «αναμένει από τις ΗΠΑ καθοδήγηση και προστασία» (looks to US for guidance and protection)»[47]. Συνομιλώντας με τον γενικό πρόξενο Μίνερ ο Αθηναγόρας έλεγε ότι «ο ίδιος και το επιτελείο του είναι πάντοτε στη διάθεση του Στέιτ Ντιπάρτμεντ στην υπόθεση της συνδρομής σε οποιαδήποτε προώθηση σκοπών της εξωτερικής πολιτικής της κυβερνήσεως των ΗΠΑ». Όπως διευκρίνισε ο Μίνερ, «ο Πατριάρχης ανέπτυξε την τοποθέτησή του λέγοντας ότι ο ίδιος αυτοπροσώπως θα αναλάβει οποιαδήποτε αποστολή, είτε θα στείλε οποιονδήποτε από τους κληρικούς του, όπου και αν είναι δυνατό για να υλοποιήσει οποιονδήποτε σκοπό, ο οποίος θα συμβάλει στους στόχους των ΗΠΑ»[48]. Όσον δε αφορά «στην οικονομική και την ηθική» υποστήριξη του Πατριαρχείου από πλευράς ΗΠΑ, παρόμοια υποστήριξη αναμφιβόλως παρέχετο.

Το ότι με την πατριαρχία Αθηναγόρα σημειώθηκαν αισθητές αλλαγές στον προσανατολισμό του Φαναρίου και στην πολιτική του, επισημάνθηκε από έναν συνομιλητή του Πατριάρχη. Αφηγούμενος το περιεχόμενο της συνομιλίας του με τον Αθηναγόρα, τόνισε: «Κάποια στιγμή ο Πατριάρχης διέκοψε τις εξηγήσεις του και είπε ότι αντιμετωπίζει ορισμένες δυσκολίες ως προς το να ενθαρρύνει ορισμένους ανθρώπους του περιβάλλοντός του (έδειξε μάλιστα χειρονομώντας τους τοίχους του γραφείου του) να βλέπουν τα πράγματα με τον ίδιο τρόπο, όπως αυτός. Ο Πατριάρχης

διευκρίνισε ότι «δεν αντιλαμβάνονται ότι έχει αλλάξει η κατάσταση και δεν γνωρίζουν πώς διευθετούνται τώρα οι υποθέσεις»[49].

Προκειμένου να καταλάβουμε «πώς διευθετούνταν οι υποθέσεις» επί Αθηναγόρα και συνεπώς να αξιολογήσουμε τον χαρακτήρα της συνεργασίας του Πατριαρχείου με την αμερικανική κυβέρνηση, αρκεί να εξετάσουμε δύο παραδείγματα. Το πρώτο αφορά στις σχέσεις της Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως με το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, ο επικεφαλής του οποίου Πατριάρχης Χριστοφόρος ο Β΄ (Δανιηλίδης) επιχειρούσε να ακολουθεί ανεξάρτητη πολιτική, χωρίς να προσεταιρίζεται ούτε τη Μόσχα, αλλά ούτε και την Κωνσταντινούπολη. Στις σοβιετικές πηγές εκείνης της εποχής ο Χριστοφόρος χαρακτηριζόταν ως «εχθρικά διακείμενος έναντι του Πατριαρχείου Μόσχας»[50]. Την ίδια στιγμή ο ίδιος ο Χριστοφόρος ασκούσε κριτική στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και προσωπικά στον Πατριάρχη Αθηναγόρα και με επιμέρους πρωτοβουλίες του «υπονομεύει το κύρος του Οικουμενικού Πατριάρχη»[51].

Στην από 8ης Φεβρουαρίου 1950 αναφορά του για την κατ' ιδίαν συνομιλία με τον Αθηναγόρα ο υποπρόξενος των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη Ντ. Γκάστιν σημείωνε:

Ο Πατριάρχης εξέφρασε σοβαρή ανησυχία για τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας, δηλώνοντας ότι ο Χριστοφόρος τρέφει ανοικτά συμπάθεια για τον ρωσικό κομμουνισμό και ευρίσκεται σε επαφή με τη Ρωσική Εκκλησία και τη ρωσική κυβέρνηση. Ο Αθηναγόρας ανέφερε την προσπάθεια του Χριστοφόρου να επισκεφθεί τις ΗΠΑ, την οποία ακύρωσε ο ίδιος και δήλωσε ότι τώρα ο Χριστοφόρος θέλει να μεταβεί στις ΗΠΑ μέσω του Καναδά την ερχόμενη άνοιξη ή το καλοκαίρι. Ο Αθηναγόρας είπε ότι εκτιμά πως η κυβέρνηση του Καναδά πρέπει να αρνηθεί τη θεώρηση εισόδου στον Χριστοφόρο εξαιτίας των πολλών δυνατοτήτων να συνάψει επαφές με Ρώσους πράκτορες στον Καναδά, που θα παρασχεθούν στον Χριστοφόρο, εάν του επιτρέψουν την είσοδο εκεί. Στη συνέχεια ο Αθηναγόρας δήλωσε ότι σκέπτεται την εκθρόνιση του Χριστοφόρου από τη θώκο του σε περίπτωση που η απομάκρυνσή του είναι αρεστή στην ελληνική κυβέρνηση. (Στη συνέχεια μου εξήγησε ότι η ελληνική κυβέρνηση έχει εξαιρετικά μεγάλη επιρροή στις υποθέσεις της Εκκλησίας του…) Και παρόλο που δεν μου το είπε, κατάλαβα ότι ο Αγιώτατος θα προτιμούσε το υπουργείο Εξωτερικών [των ΗΠΑ] να απευθυνθεί στην ελληνική κυβέρνηση με την πρόταση εάν επιθυμεί την απομάκρυνση του Χριστοφόρου…[52].

Το θέμα της εκθρόνισης του Πατριάρχη Αλεξανδρείας συνεχίσθηκε από τον Αθηναγόρα κατά τη συνάντηση με τον Αμερικανό πρόξενο στην Κωνσταντινούπολη Φ. Μέριλ στις 21 Σεπτεμβρίου του ιδίου έτους: «Ο Αθηναγόρας επίσης αρκετά αναλυτικά μίλησε για την κατάσταση της Ορθοδόξου Εκκλησίας στη Μέση Ανατολή. Το πιο αδύνατο σημείο κατά τα λεγόμενά του είναι η Αλεξάνδρεια και η μόνη λύση που παρέμεινε είναι η εκθρόνιση του Πατριάρχη… Πάλι υπαινίχθηκε ότι η ελληνική και η αμερικανική κυβέρνηση πρέπει να αναμιχθούν άμεσα μαζί με τον Αθηναγόρα, προκειμένου να αποκτήσει επαρκείς λόγους για να διορθώσει την κατάσταση πραγμάτων στην Αλεξάνδρεια»[53]. Τότε ο Αθηναγόρας δεν πέτυχε την εκθρόνιση του προβληματικού Πατριάρχη Χριστοφόρου με την υποστήριξη των Αμερικανών διπλωματών, αλλά η πολιτική πίεση στον επικεφαλής της Εκκλησίας της Αλεξανδρείας, που εντάθηκε, τον εξανάγκασε να είναι πιο προσεκτικός.

Ένα άλλο παράδειγμα σχετίζεται με το επώδυνο για το Πατριαρχείο Μόσχας θέμα της ρωσικής παρουσίας στο Άγιον Όρος. Στις 12 Μαΐου και στις 24 Ιουλίου 1957 ο Πατριάρχης Αλέξιος Α΄ απέστειλε δύο επιστολές στον Πατριάρχη Αθηναγόρα. Με την πρώτη ζήτησε την άδεια να ενταχθούν στην αδελφότητα της ιεράς μονής Αγίου Παντελεήμονος δέκα μοναχοί από την ΕΣΣΔ, ενώ με τη δεύτερη τον προσκαλούσε να έρθει προσωπικά στη Μόσχα, για να συμμετάσχει στους εορτασμούς της 40ής επετείου ανασυστάσεως του πατριαρχικού θεσμού. Ο Αθηναγόρας αμέσως ειδοποίησε για τη λήψη των επιστολών στελέχη του αμερικανικού γενικού προξενείου και τους διαβίβασε αντίγραφα των επιστολών. Ο γενικός πρόξενος των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη Ρ. Μίνερ απέστειλε τηλεγράφημα στο υπουργείο Εξωτερικών, όπου πληροφόρησε ότι ο Πατριάρχης και η Σύνοδος «δεν έχουν ακόμη λάβει οριστική απόφαση σχετικά με το περιεχόμενο των απαντήσεων, αλλά ο Αθηναγόρας επεσήμανε ότι οι απαντήσεις και στις δύο επιστολές θα δοθούν με αρνητική χροιά, εκτός εάν κατά τη γνώμη των ΗΠΑ και του ελεύθερου κόσμου βρεθούν κάποιοι λόγοι προκειμένου να στηριχθούν αυτές οι πρωτοβουλίες»[54]. Την επομένη ακολούθησε η απάντηση του ίδιου του υπουργού Εξωτερικών Τζον Φ. Ντάλες: «Το Στέιτ Ντιπάρτμεντ ευγνωμονεί τον Πατριάρχη για την εμπιστοσύνη του κατά την ενημέρωσή μας σχετικά με μηνύματα, που έχει λάβει από το Πατριαρχείο Μόσχας. Η γραμμή που προτάθηκε και χαράχθηκε από τον Πατριάρχη, την οποία προτίθεται να ακολουθήσει στις απαντήσεις στον Αλέξιο, κρίνεται φρόνιμη. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ δεν βλέπει λόγους να θεωρήσει ότι η υποστήριξη των ρωσικών πρωτοβουλιών θα υπηρετήσει την προώθηση των συμφερόντων της Δύσεως. Η θετική απάντηση στο αίτημα περί άδειας μετάβασης ομάδας μοναχών στη ρωσική μονή του Αγίου Όρους, μόνον θα περιπλέξει τη θέση της ελληνικής κυβερνήσεως, η οποία έχει την ευθύνη για τη διαφύλαξη και την έκδοση άδειας εισόδου στο έδαφος του Όρους Άθως».[55] Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε το ζήτημα της επανδρώσεως της αδελφότητας της ρωσικής ιεράς μονής Αγίου Παντελεήμονος του Αγίου Όρους διευθετείτο εκείνα τα χρόνια στην Ουάσιγκτον.

Εκεί επίσης, στην Ουάσιγκτον, τον Ιούλιο του 1953 από το Συμβούλιο Ψυχολογικής Στρατηγικής εκπονήθηκε το «Πρόγραμμα Υποστήριξης της Ορθοδόξου Εκκλησίας» (U.S. Program for Support of the Orthodox Church), η οποία ενεκρίθη από τον Οργανισμό Αμοιβαίας Ασφαλείας (Mutual Security Agency). Το περιεχόμενο αυτού του προγράμματος έως σήμερα παραμένει απόρρητο, αλλά βάσει προσφάτως αποχαρακτηρισθέντων εγγράφων οι ερευνητές συμπεραίνουν ότι αποτελούσε «μια επιχείρηση που κάλυπτε αρκετές χώρες (multi-country operation) και συντονιζόταν από κοινού από την CIA, το υπουργείο Άμυνας και το υπουργείο Εξωτερικών, που απέβλεπε στην ενίσχυση των θέσεων των εχθρικά διακειμένων έναντι του κομμουνισμού ηγετών στην Εκκλησία, προβλέποντας μάλλον και ουσιαστική οικονομική ενίσχυση»[56]. Με την πάροδο του χρόνου και αυτά τα έγγραφα θα καταστούν προσβάσιμα. Ταυτοχρόνως θα αποκαλύπτονται όλο και περισσότερα νέα δεδομένα της σύνδεσης του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως με τις αμερικανικές κρατικές υπηρεσίες, γεγονός, που σε τελική ανάλυση θα συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση της ιδιομορφίας των διορθοδόξων σχέσεων στη σύγχρονη εποχή[57].

Το 1950 σε κατ' ιδίαν συνομιλία με τον γενικό πρόξενο των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη υψηλόβαθμο στέλεχος του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ομολόγησε ότι «για να βρεθεί ο Αθηναγόρας στην Κωνσταντινούπολη έγιναν μεγάλες θυσίας και προκειμένου να κρατηθεί εδώ όλες οι ενδιαφερόμενες πλευρές οφείλουν και τώρα να είναι έτοιμες για μεγάλες θυσίες»[58]. Μπορούμε μόνον να μαντέψουμε περί ποίων «θυσιών» πρόκειται, όμως τώρα έχει καταστεί πλέον σαφές ότι όπως και κατά την προηγούμενη περίοδο της ιστορίας του το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως ήταν αναγκασμένο εν πολλοίς να θυσιάσει την ελευθερία του για χάρη της επιβίωσής του.

Εννοείται ότι η εξάρτηση του Φαναρίου από τις κοσμικές Αρχές δεν ήταν τόσο σημαντική, όπως στην περίπτωση του Πατριαρχείου Μόσχας στην ΕΣΣΔ, όμως είναι απαραίτητο να ληφθεί υπόψη ότι η δράση της Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως στην υπό εξέταση περίοδο εν πολλοίς καθοριζόταν από το ότι ακολουθούσε μια ξένη πολιτική. Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης η Ρωσική Εκκλησίας κατάφερε να απελευθερωθεί από τον ολοκληρωτικό κρατικό έλεγχο εφ' όλων των τομέων δράσεώς της. Το ερώτημα εάν κατάφερε η Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως να αποκτήσει γνήσια ανεξαρτησία από τις πολιτικές επιρροές πέραν του ωκεανού, παραμένει μάλλον ρητορικό.

_____

[1] «Την ερμηνεία του Ψυχρού Πολέμου ως ενός εκ των μεγαλύτερων θρησκευτικών πολέμων στην ιστορία της ανθρωπότητας, την οφείλουμε στην αγγλο-αμερικανική προπαγάνδα, που ανέπτυξε το θέμα του ιερού πολέμου και μετέτρεψε την αναχαίτιση σε ηθικό δράμα, όπου ο δυτικός πολιτισμός και ο χριστιανισμός αμύνονταν κατά των επιβουλών του άθεου κομμουνισμού». Βλ.: Kirby D. Divinely Sanctioned: The Anglo-American Cold War Alliance and the Defence of Western Civilization and Christianity, 1945–48 // Journal of Contemporary History. 2000. Vol. 35(3). P. 389.

[2] Foglesong D.S. Roots of 'Liberation': American Images of the Future of Russia in the Early Cold War, 1948–1953 // International History Review. 1999. Vol. 21(1). P. 57–79; Kirby D. The Cold War, the hegemony of the United States and the golden age of Christian democracy // The Cambridge history of Christianity. Vol. 9: World Christianities, c. 1914 – c. 2000 / H. McLeod, ed. Cambridge University Press, 2006. P. 285–303; Herzog J.P. The spiritual-industrial complex: America's religious battle against communism in the early Cold War. Oxford University Press, 2011; Preston A. Sword of the spirit, shield of faith: religion in American war and diplomacy. New York, 2012.

[3] Foreign Relations of the United States, 1950. Vol. 1. Washington, 1951. P. 237.

[4] Ibid. P. 247.

[5] Truman H.S. Address Recorded for Broadcast on the Occasion of the Lighting of the National Community Christmas Tree on the White House Grounds. December 24, 1950. URL: **http://trumanlibrary.org/publicpapers/viewpapers.php?pid=1007**.

[6] Inboden W. Religion and American foreign policy, 1945–1960: the soul of containment. Cambridge University Press, 2008. P. 114.

[7] Το παράθεμα από: Inboden W. Religion and American foreign policy… P. 118.

[8] Βλ.: Gunn T.J. Spiritual weapons: the Cold War and the forging of an American national religion. Westport, 2009; Kruse K.M. One nation under God: how corporate America invented Christian America. New York, 2015.

[9] Truman H.S. Address in Columbus at a Conference of the Federal Council of Churches. March 6, 1946. URL: **http://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=1494**.

[10] Βλ.: Jill E. The president, the archbishop and the envoy: Religion and diplomacy in the cold war // Diplomacy & Statecraft. 1995. Vol. 6(2). P. 490–511; Kirby D. Truman's Holy Alliance: The President, the Pope and the Origins of the Cold War // Borderlines: Studies in American Culture. 1997. Vol. 4(1). P. 1–17; Idem. Harry S. Truman's International Religious Anti-Communist Front, the Archbishop of Canterbury and the 1948 Inaugural Assembly of the World Council of Churches // Contemporary British History. 2001. Vol. 15(4). P. 35–70; Idem. Harry Truman's Religious Legacy: The Holy Alliance, Containment and the Cold War // Religion and the Cold War / D. Kirby, ed. New York, 2003. P. 142–160; Spalding E.E. The first cold warrior: Harry Truman, containment, and the remaking of liberal internationalism. Kentucky, 2006. P. 199–222.

[11] Truman H.S. Address to the Washington Pilgrimage of American Churchmen. September 28, 1951. URL: **http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=13934**.

[12] Truman H.S. Mr. Citizen. New York, 1961. P. 99–100. Το ίδιο ο Τρούμαν έγραψε στη σύζυγό του στις 2 Οκτωβρίου 1947: «Όλα κατευθύνονται στο ότι με το μέρος μας θα βρεθούν οι ηθικές αρχές όλου του κόσμου. Διεξάγουμε συνομιλίες με τον αρχιεπίσκοπο Καντερβουρίας, τον κορυφαίο επίσκοπο της Λουθηρανικής Εκκλησίας, τον μητροπολίτη της ελληνικής Εκκλησίας στην Κωνσταντινούπολη και τον Πάπα. Σκέπτομαι να στείλω [τον Τέιλορ] να επισκεφθεί τον κορυφαίο βουδιστή και τον μεγάλο λάμα στο Θιβέτ. Εάν καταφέρω να επιστρατεύσω όσους πιστεύουν στον ηθικό κόσμο κατά των μπολσεβίκων υλιστών, οι οποίοι… πιστεύουν ότι "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα", τότε θα μπορέσουμε να νικήσουμε» (Dear Bess: the letters from Harry to Bess Truman, 1910–1959 / R. H. Ferrell, ed. New York, 1983. P. 551).

[13] Βλ. για τον Τέιλορ: Flynn G.Q. Franklin Roosevelt and the Vatican: The Myron Taylor Appointment // Catholic Historical Review. 1972. Vol. 58(2). P. 171–194; Conway J.S. Myron C. Taylor's Mission to the Vatican, 1940–1950 // Church History. 1975. Vol. 44(1). P. 85–99; Curtiss W.D., Stewart C.E. Myron C. Taylor, Part Two: President Franklin D. Roosevelt's "Ambassador Extraordinary" // Cornell Law Forum. 2007. Vol. 33(2). P. 4–13.

[14] Harry S. Truman Library. Papers of Myron Taylor. Box 1: Mission of the Honorable Myron G. Taylor,

13.04.1948.

[15] Harry S. Truman Library. Papers of Harry S. Truman. Confidential files. Box 45: Letter Taylor to Lord Halifax, 8.10.1947. Ανάμεσα στα έγγραφα του Τέιλορ απαντάται μια άλλη διατύπωση της «αποστολής» του: «να ενθαρρύνουμε όλους τους πιστούς στον Θεό και την ανθρώπινη ελευθερία να ενωθούμε μαζί και με κοινή επιδίωξη την ειρήνη να πιέσουμε τη ρωσική άθεη κομμουνιστική κυβέρνηση» (Цит. по: Preston A. The death of a peculiar special relationship: Myron Taylor and the religious roots of America's Cold War // America's 'special relationships': foreign and domestic aspects of the politics of alliance / J. Dumbrell, A.R. Schäfer, eds. London; New York: Routledge, 2009. P. 218).

[16] Βλ.: Gill G.J. The Truman Administration and Vatican Relations // Catholic Historical Review. 1987. Vol. 73(3). P. 408–423; Di Nolfo E. Dear pope. Vaticano e Stati Uniti. La corrispondenza segreta di Roosevelt e Truman con papa Pacelli. Roma, 2003; Κρασνόφ Π.Π. Η διατλαντική διπλωματία του Πάπα Πίου του 12ου και του Φ.Ρούζβελτ την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, Επιθεώρηση του Κρατικού Πανεπιστημίου του Ορενμπούργκ // Краснов П.П. Трансатлантическая дипломатия Папы Пия XII и Ф. Рузвельта в период Второй мировой войны // Вестник Оренбургского государственного университета. 2010. № 5 (111). С. 4–11.

[17] Papers of Myron Taylor. Box 1: Letter Truman to Pope Pius XII, 11.08.1948.

[18] Το παράθεμα από: Kirby D. Divinely Sanctioned… P. 391.

[19] Ibid. P. 409.

[20] Το παράθεμα από: Martano V. Athenagoras, il patriarca (1886–1972): un cristiano fra crisi della coabitazione e utopia ecumenica. Bologna, 1996. P. 119.

[21] Papers of Myron Taylor. Box 1: Letter Taylor to Wilson, 16.04.1948.

[22] Papers of Harry S. Truman. Confidential files. Box 46: Letter Wilson to Taylor, 23.04.1948.

[23] Papers of Myron Taylor. Box 1: Letter Taylor to Wilson, 25.05.1948.

[24] Papers of Harry S. Truman. Confidential files. Box 46: Letter Wilson to Taylor, 26.06.1948.

[25] Papers of Myron Taylor. Box 1: Conversation with Monsignor Domenico Tardini. P. 1.

[26] Papers of Myron Taylor. Box 1: The "Orthodox" Church and Its Present Position in World Affairs. P. 19–20.

[27] Papers of Myron Taylor. Box 1: Memorandum of a Conversation of Mr. Myron Taylor with Monsignor Roncalli, the Papal Nuncio, Paris, May 6, 1948. P. 2–3.

[28] Papers of Myron Taylor. Box 1: Letter Taylor to Pope, 22.05.1948.

[29] Το πρακτορείο «Associated Press» μετέδωσε τον Μάιο του 1947: «Πρόσωπα προσκείμενα στην Εκκλησία δηλώνουν ότι πιθανόν σύντομα θα εκλεγεί νέα κεφαλή της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Οι εδώ πληροφορημένοι κύκλοι ενημερώνουν ότι ο αρχιεπίσκοπος Νέας Υόρκης Αθηναγόρας, την υποψηφιότητα του οποίου υποστηρίζουν η ελληνική και η τουρκική κυβέρνηση, περισσότερο όλων αρμόζει για το αξίωμα αυτό, παρά την αντιπολίτευση εναντίον του στην Ιερά Σύνοδο» (Patriarch of Orthodox Church Bids Farewell to His Throne // Milwaukee Journal. May 20, 1947. P. 2).

[30] «Στις πρόσφατες ειδησεογραφικές αναφορές μόνον αυτός αποκαλέστηκε ως ο πλέον πιθανός υποψήφιος για να αντικαταστήσει τον ηλικιωμένο Πατριάρχη Μάξιμο Ε΄, ο οποίος σκέπτεται την παραίτηση» (U. S. Chief of Eastern Church // Townsville Daily Bulletin. May 25, 1948. P. 4).

[31] Ο ακόλουθος του γενικού προξενείου των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη ανέφερε ότι «η πλειονότητα των μελών της ελληνικής κοινότητας και της εκκλησιαστικής ιεραρχίας από την αρχή τον έβλεπαν περισσότερο ως διορισμένο των Τούρκων και των Αμερικανών, παρά ως ελευθέρως εκλεγέντα από τους ίδιους ηγέτη τους» (U. S. National Archives and Records Administration. Department of State Records. 882.413/9–2755: Greek Community Reaction to Patriarch Athenagoras' Policies). [Στη συνέχεια για τα έγγραφα του Εθνικού Αρχείου των ΗΠΑ αναφέρεται μόνον ο δεκαψήφιος κώδικας και ο τίτλος του εγγράφου. Η εργασία επί των εγγράφων διεξήχθη μέσω της ηλεκτρονικής συλλογής "Democracy in Turkey, 1950–1959: Records of the U.S. State Department Classified Files" (Archives Unbound Series)].

[32] Martano V. Athenagoras, il patriarca… P. 137.

[33] Βλ.: Μάμαλος Γ.-Σ. Το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως κατά την περίοδο 1918–1972: Διεθνής πολιτική και οικουμενικός προσανατολισμός. Αθήνα, 2011. Σ. 264–272.

[34]Archbishop Athenagoras Elected Patriarch of Whole Greek Church // Evening Independent. November 15, 1948. P. 15.

[35] Martano V. Athenagoras, il patriarca… P. 148–149.

[36] Ibid. P. 149.

[37] Archbishop Athenagoras Elected Patriarch of Whole Greek Church // Evening Independent. November 15, 1948. P. 15.

[38] Astoria Prelate Soon to Leave U.S. as Head of Greek Orthodox Church // Long Island Star-Journal. November 2, 1948. P. 1–2.

[39] Είναι γενικά αποδεκτό ότι αυτό ήταν το προσωπικό αεροσκάφος του προέδρου Τρούμαν. Αυτό μετέδωσε ο Τύπος και ο ίδιος ο Πατριάρχης Αθηναγόρας στον ενθρονιστήριο λόγο του ανέφερε τον πρόεδρο Τρούμαν, ο οποίος «με έστειλε εδώ με το προσωπικό του αεροσκάφος». Πράγματι ο Τρούμαν κατά τη συνάντηση με τον Αθηναγόρα λίγο πριν την αναχώρησή του για την Τουρκία παραχώρησε στον Πατριάρχη για χρήση το προεδρικό του αεροσκάφος, αλλά όπως προκύπτει από το αρχειακό υλικό, η πρωτοβουλία του προέδρου δεν έλαβε υποστήριξη από το περιβάλλον του και στον Πατριάρχη παραχωρήθηκε ένα από τα πολεμικά αεροσκάφη (βλ.: Martano V. Athenagoras, il patriarca… P. 151; Μάμαλος. Το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως … Σ. 274–275).

[40] Μερικά χρόνια αργότερα συνομιλώντας με Αμερικανούς διπλωμάτες ο Αθηναγόρας χαρακτήρισε ως στόχους του την οικοδόμηση «ενός ενιαίου μετώπου ελευθέρων Ορθοδόξων Εκκλησιών στον αγώνα κατά του κομμουνισμού» (882.413/4–1053: Official call on the Oecumenical Patriarch; 882.413/9–1852: Conversation with Athenagoras, Oecumenical Patriarch) και «η προσέγγιση των Ορθοδόξων Εκκλησιών στην περιοχή της Μέσης Ανατολής στο Φανάρι και την Αμερική» (882.413/4–1051: Current Activities of Athenagoras, Oecumenical Patriarch).

[41] Papers of Myron Taylor. Box 2: Letter Taylor to Truman, 24.06.1949. P. 3.

[42] Papers of Myron Taylor. Box 2: Letter Truman to Taylor, 8.07.1949. P. 1.

[43] 882.413/9–1852: Conversation with Athenagoras, Oecumenical Patriarch.

[44] 882.413/4–1053: Official call on the Oecumenical Patriarch.

[45] 882.413/5–1457: Telegram USARMA Athens to Secretary of State.

[46] Το παράθεμα από: Riccardi A. Il Vaticano e Mosca, 1940–1990. Roma; Bari, 1993. P. 77.

[47] 882.413/5–1457: Telegram USARMA Athens to Secretary of State.

[48] 882.413/10–1157: Transmittal of Memorandum of Conversation with Oecumenical Patriarch Athenagoras.

[49] 882.413/2–1850: Oecumenical Patriarch Athenagoras. Enclosure 3: My Call on the Patriarch.

[50] Εξουσία και Εκκλησία στην Ανατολική Ευρώπη. 1944 – 1953 // Власть и церковь в Восточной Европе. 1944–1953 гг. Т. 2. М., 2009. С. 324, 512.

[51] Το παράθεμα από: Τσουματσένκο Τ.Α. Στη γραμμή της εξωτερικής πολιτικής της σταλινικής ηγεσίας: Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία και τα Πατριαρχεία της Μέσης Ανατολής. 1943-1953. Επιθεώρηση του Κρατικού Πανεπιστημίου Τσελιάμπινσκ // Чумаченко Т.А. В русле внешней политики сталинского руководства: Русская православная церковь и патриархаты Ближнего Востока. 1943–1953 годы // Вестник Челябинского государственного университета. 2014. № 22 (351). С. 146. Βλ. επίσης: Martano V. Athenagoras, il patriarca... P. 329–332.

[52] 882.413/2–1850: Oecumenical Patriarch Athenagoras. Enclosure 3: My Call on the Patriarch.

[53] 882.413/9–2250: Interview with the Patriarch.

[54] 882.413/8–757: Telegram Miner to Secretary of State.

[55] 882.413/8–757: Telegram Dulles to Miner.

[56] Βλ. : Inboden W. Religion and American foreign policy… P. 300–301.

[57] Βλ., λόγου χάριν: Meriläinen J. Die finnischen Orthodoxen "zu Diensten der Regierung der Vereinigten Staaten" – Patriarch Athenagoras als Botschafter des Westens 1949 // Kirchliche Zeitgeschichte. 2010. Bd. 23. P. 290–303; Şeker N. The Greek Orthodox Patriarchate in the Midst of Politics: The Cold War, the Cyprus Question and the Patriarchate, 1949–1959 // Journal of Church and State. 2013. Vol. 55(2). P. 264–285.

[58] 882.413/2–1850: Oecumenical Patriarch Athenagoras. Enclosure 1: Mr. Ghiokas and his Observations.

Βιβλιογραφία:

1. Εξουσία και Εκκλησία στην Ανατολική Ευρώπη. 1944 – 1953. // Власть и церковь в Восточной Европе. 1944–1953 гг. Т. 2. М., 2009.

2. Κρασνόφ Π.Π. Η διατλαντική διπλωματία του Πάπα Πίου του 12ου και του Φ.Ρούζβελτ την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, Επιθεώρηση του Κρατικού Πανεπιστημίου του Ορενμπούργκ // Краснов П.П. Трансатлантическая дипломатия Папы Пия XII и Ф. Рузвельта в период Второй мировой войны // Вестник Оренбургского государственного университета. 2010. № 5 (111). С. 4–11.

3. Τσουματσένκο Τ.Α. Στη γραμμή της εξωτερικής πολιτικής της σταλινικής ηγεσίας: Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία και τα Πατριαρχεία της Μέσης Ανατολής. 1943-1953. Επιθεώρηση του Κρατικού Πανεπιστημίου Τσελιάμπινσκ // Чумаченко Т.А. В русле внешней политики сталинского руководства: Русская православная церковь и патриархаты Ближнего Востока. 1943–1953 годы //

Вестник Челябинского государственного университета. 2014. № 22 (351). С. 142–148.

4. Archbishop Athenagoras Elected Patriarch of Whole Greek Church // Evening Independent. November 15, 1948.

5. Astoria Prelate Soon to Leave U.S. as Head of Greek Orthodox Church // Long Island Star-Journal. November 2, 1948.

6. Conway J.S. Myron C. Taylor's Mission to the Vatican, 1940–1950 // Church History. 1975. Vol. 44(1). P. 85–99.

7. Curtiss W.D., Stewart C.E. Myron C. Taylor, Part Two: President Franklin D. Roosevelt's «Ambassador Extraordinary» // Cornell Law Forum. 2007. Vol. 33(2). P. 4–13.

8. Dear Bess: the letters from Harry to Bess Truman, 1910–1959 / R.H. Ferrell, ed. New York, 1983.

9. Di Nolfo E. Dear pope. Vaticano e Stati Uniti. La corrispondenza segreta di Roosevelt e Truman con papa Pacelli. Roma, 2003.

10. Flynn G.Q. Franklin Roosevelt and the Vatican: The Myron Taylor Appoint- ment // Catholic Historical Review. 1972. Vol. 58(2). P. 171–194.

11. Foglesong D.S. Roots of 'Liberation': American Images of the Future of Russia in the Early Cold War, 1948–1953 // Internati

Μια πηγή: https://mospat.ru/gr/articles/89420/